

ZDENĚK KOŽMÍN

DERRIDOVA ZMNOHONÁSOBENÁ INTERPRETACE KAFKOVSKÉHO ZAKLETÍ

Derridova práce *Préjugés* vznikla z přednášky přednesené roku 1982 na kolokviu v Cerisy-la-Salle a byla otištěna ve sborníku z tohoto kolokvia *La faculté de juger*, Paris 1985. Vycházeli jsme z německy vydané knížky s titulem *Préjugés* a s podtitulem *Vor dem Gesetz (Devant la loi)* roku 1992 (Wien, Passagen Verlag).

Protože celé kolokvium bylo věnováno Jean-François Lyotardovi, Derrida se stále obrací k této osobnosti a jejím prismatickým analyzujícím problémům. Je to problém, který se u něho bude v různých přístupech vracet i v dalších jeho knihách. Nejde o nic menšího než o otázku hodnocení, posuzování, souzení vůbec.

Začíná se otázkou, jak hodnotit právě Lyotarda. Derrida si ji transformuje na otázku: Kdo je Jean-François Lyotard?

Sám titul *Préjugés* považuje Derrida za nepřeložitelný, neboť se v něm ukrývá několik významových možností. Především může jít o obžalovaného, o toho, kdo je povoláván k soudu. Slovo může být chápáno zároveň jako adjektivum a jako jméno, ale není ani tím, ani oním. Problém je už časové určení: může jít o toho, kdo byl odsouzen či souzen, ale lze to promítat i do přítomnosti a budoucnosti. Nepřeložitelnost tohoto titulu je zakotvena v samotné francouzštině:

TENTO TITUL JE TEDY NEPŘELOŽITELNÝ. PATŘÍ K TRANSFORMAČNÍ HŘE FRANCOUZSKÉ ŘEČI, JE PODŘÍZEN ZÁKONŮ TOHOTO IDIOMU A ODVOZUJE Z TOHO VŠECKU SVOU MOC: ÚČINKY SVÉ ANOMÁLIE VYVOZUJE PŘESTO Z JAZYKOVÉ NORMALITY NEBO NORMATIVITY FRANCOUZŠTINY.

(DIESER TITEL IST ALSO UNÜBERSETZBAR. ER GEHÖRT ZU EINEM TRANSFORMATIONSSPIEL DER FRANZÖSISCHEN SPRACHE, ER IST DEM GESETZ DIESER IDIOMS UNTERWORFEN UND ER BEZIEHT DARAUS ALLE SEINE MACHT: DIE WIRKUNGEN SEINER ANOMALIE ZIEHT ER ÜBERDIES AUS EINER SPRACHLICHEN NORMALITÄT ODER NORMATIVITÄT DES FRANZÖSISCHEN. 17)

Ale co znamená vlastně soudit? A jaká kritéria pro naše souzení vlastně máme? A nyní se Derrida dostává na hlubinu otázky, když konstatuje, že lze soudit vlastně jen bez jasných kritérií:

KDYBY BYLA KRITERIA JEDNODUŠE K POUŽITÍ, KDYBY BYL ZÁKON PRÉZENTNÍ, ZDE, PŘED NÁMI, PAK BY NEBYLO ŽÁDNÉ SOUZENÍ. BYLO BY NEJVÝŠE VĚDĚNÍ, TECHNIKA, UŽITÍ NĚJAKÉHO KÓDU, ZDÁNÍ ROZHODNUTÍ, KLAMNÝ PROCES NEBO OPĚT JEN VYPRÁVĚNÍ, NARATIVNÍ OBDOBA.

K SUBJEKTU SOUZENÍ. NETRVAL BY ŽÁDNÝ DŮVOD K SOUZENÍ NEBO K STAROSTI KVŮLI SOUZENÍ, NEMĚLI BYCHOM PROČ UŽ SE VÍC PTÁT, „JAK SOUDIT“.

(WENN DIE KRITERIEN EINFACH VERFÜGBAR WÄREN, WENN DAS GESETZ PRÄSENT WÄRE, DA, VOR UNS, DANN GÄBE ES KEIN URTEIL(EN). ES GÄBE HÖCHSTENS WISSEN, TECHNIK, ANWENDUNG EINES CODES, ANSCHEIN VON ENTSCHEIDUNG, FALSCHEN PROZESS ODER WIEDERUM ERZÄHLUNG, NARRATIVES SIMULACRUM ZUM SUJET DES URTEILENS. ES BESTÜNDE KEIN GRUND ZU URTEILEN ODER SICH WEGEN DES URTEILS ZU SORGEN, MAN HÄTTE SICH NICHT MEHR ZU FRAGEN, „WIE URTEILEN?“ 24)

Od nutnosti soudit, posuzovat nás však nemůže nic osvobodit:

NEBOŤ NEPŘÍTOMNOST KRITERIOLOGIE, NEPREZENTOVATELNÁ STRUKTURA ZÁKONA ZÁKONŮ NÁS NEVYVAZUJE ZE SOUZENÍ, V KAŽDÉM, TEORETICKÉM I PRAGMATICKÉM, SMYSLU TOHOTO SLOVA, PRÁVĚ JSME VIDĚLI PROČ: NAOPAK NÁS ZAOSTŘUJE NA TO, ABYCHOM SE PŘED ZÁKONEM PREZENTOVALI A A PRIORI SE PŘED NÍM, KTERÝ TU NENÍ, ZODPOVÍDALI. TAKÉ V TOM JSME *PRÉJUGÉS*, AŤ UŽ TU MŮŽEME MÍT JAKÉKOLIV PŘEDSUDKY (PRÉJUGÉS). AŤ UŽ BUDEME MÍT PŘEDSUDKY JAKÉKOLIV, PŘEDEVŠÍM JSME NĚJACÍ.

(DENN DIE ABWESENHEIT EINER KRITERIOLOGIE, DIE NICHT-PRÄSENTABLE STRUKTUR DES GESETZES DER GESETZE, ENTBINDET UNS NICHT VOM URTEILEN, IN JEDEM, THEORETISCHEN UND PRAGMATISCHEN, SINN DIESES WORTES, WIR HABEN GERADE GESEHEN, WARUM: IM GEGENTEIL, SIE SCHÄRFST UNS EIN, UNS VOR DEM GESETZ ZU PRÄSENTIEREN UND UNS A PRIORI VOR IHM, DAS NICHT DA IST, ZU VERANTWORTEN. AUCH DARIN *SIND WIR PRÉJUGÉS*, WELCHE VORURTEILE (PRÉJUGÉS) WIR AUCH IMMER HABEN MÖGEN. WELCHE PRÉJUGÉS WIR AUCH HABEN MÖGEN, ZUNÄCHST SIND WIR WELCHE. 24)

Derrida nyní vytyčí tři h y p o t é z y , jimiž se vlastně nechce a nebude zabývat:
PRVNÍ HYPOTÉZOU jsem -řká- JÁ.
DRUHOU HYPOTÉZOU je LYOTARD-A-JÁ.

TŘETÍ HYPOTÉZOU je JEAN-FRANÇOIS LYOTARD. A tahle hypotéza je nejzávažnější, protože si musíme položit otázku, jak Lyotarda posuzovat, juger. Derrida se ptá, zda můžeme odkrýt zákonitost, která postihne Lyotarda:

EXISTUJE TO, ZÁKON NEBO KATEGORIE PRO JEDNOTLIVCE?
(EXISTIERT DAS, EIN GESETZ ODER EINE KATEGORIE FÜR EINEN EINZELNEN? 32)

Derrida volá na pomoc samotného Lyotarda, aby mu učinil tento jedinečný zákon přístupný. Lyotard nám nejspíš odpoví svou úvahou o narativitě (narratique) či o narativní pragmatice v práci *Instructions paiennes* (Paris 1977), česky: Pohanské návody.

Sám Derrida se rozhodne zodpovědět problém naratičnosti a zákona analýzou především Kafkova textu *VOR DEM GESETZ*, který celý cituje. A všechny jeho rozbory a reflexe budou soustředěny k problematice, kterou Kafka nastoluje. Je si vědom, že tím vlastně jakoby odročuje otázku po tom, kdo je Lyotard. Ptá se nyní, jak text *Vor dem Gesetz* vlastně posuzovat:

V KAŽDÉM PŘÍPADĚ BUDE MÉ PRVNÍ PŘIBLÍŽENÍ, KTERÉ MŮŽE BÝT INTERPRETOVÁNO JAKO VYHNUTÍ, SPOČÍVAT V TOM, ŽE SE ZEPTÁM: ČÍM JE TENTO TEXT? JAK HO POSUZOVAT? JE TO OPRAVDU VYPRÁVĚNÍ, ANO NEBO NE? JE TO OPRAVDU LITERATURA, ANO NEBO NE? A ZVLÁŠTĚ, PŘEDE VŠÍM A PO VŠEM, JAKÉ BY BYLO MÍSTO JEANA FRANÇOISE LYOTARDA? BYLO BY TO MÍSTO JEDNOHO Z AKTANTŮ (MUŽ Z VENKOVA, STRÁŽCE, VŠICHNI STRÁŽCI, KTERÉ ZA SEBOU TUŠÍ)? BYLO BY TO MÍSTO ZÁKONA, O NĚMŽ SE NEVÍ, ZDA JE AKTANTEM VYPRÁVĚNÍ ČI NIKOLIV? NEBO JE TOMU TAK, ŽE BY TO BYLO MÍSTO TITULU SAMOTNÉHO, KTERÉ – JAK SE UVIDÍ – ZŮSTÁVÁ VĚTŠÍ NEŽ TEXT A DOKONCE NEŽ JEHO PODPIS.

(JEDENFALLS WIRD MEINE ERSTE ANNÄHERUNG, DIE ALS EIN AUSWEICHEN INTERPRETIERT WERDEN KANN , DARIN BESTEHEN, DAß ICH MICH FRAGE: WAS IST DIESER TEXT? WIE DARÜBER URTEILEN? IST DIES WIRKLICH EINE ERZÄHLUNG, JA ODER NEIN? IST DIES WIRKLICH LITERATUR, JA ODER NEIN? UND VOR ALLEM (surtout), ALLEM VORAN UND NACH ALLEM (avant tout et après tout), WELCHES WÄRE HIER DER PLATZ VON JEAN-FRANÇOIS LYOTARD? WÄRE ES DER EINES DER AKTANTEN (DER MANN VOM LANDE, DER WÄCHTER, ALL DIE WÄCHTER, DIE ER HINTER SICH VERMUTET)? WÄRE ES DER DES GESETZES, VON DEM MAN NICHT WEIß, OB ES EIN AKTANT DER ERZÄHLUNG IST ODER NICHT? ES SEI DENN, ES WÄRE DER PLATZ DES TITELS SELBST, DER — SO WIRD MAN SEHEN — GRÖßER BLEIBT ALS DER TEXT UND SELBST ALS DESSEN UNTERSCHRIFT. 33)

Derrida nyní bude osvětlovat vztah k textu a text sám z různých úhlů, vše bude generováno právě z tohoto aspektu.

K tomu je třeba stanovit podmínky konsensu, jakkoli jsou křehké. Derrida formuluje tato axiomata:

Axiom 1: V Kafkově textu lze vycházet ze společné víry, kterou představuje sebeidentita, singularita a jednota.

Axiom 2: Je neoddělitelný od axiomu 1. Citovaný text má svého autora, jehož existence není fiktivní, na rozdíl od postav. Pro každé dílo platí vždy jiné modality.

Axiom 3: V daném textu je použito vyprávění (récit) a vyprávění náleží k tomu, co zveme literaturou. Vyprávění nebo narativní forma tu dominuje:

NARACE STRHUJE S SEBOU VŠECKO, URČUJE KAŽDÝ ATOM TEXTU, DOKONCE I KDYŽ SE NE VŠECKO JEVÍ BEZPROSTŘEDNĚ VE ZPŮSOBU NARRACE.

(DIE NARRATION REIBT ALLES MIT SICH, SIE BESTIMMT JEDES ATOM DES TEXTES, SELBST WENN NICHT ALLES UNMITTELBAR IN DER ART DER NARRATION (sous l'espèce de la narration) ERSCHEINT. 37)

Z problematiky, co je literatura, zajímá v souvislosti s daným textem Derridu víc než obecnost sama singularita procesu, který se odehrává, octneme-li se před tímto textem nazvaným „Vor dem Gesetz“:

EXISTUJE SINGULARITA VZTAHU K ZÁKONU, ZÁKON SINGULARITY, KTERÝ, ANIŽ BY KDY MOHL, SE MUSÍ UVÉST VE VZTAH S OBECNOU A UNIVERZÁLNÍ PODSTATOU ZÁKONA.

(ES GIBT EINE SINGULARITÄT DER BEZIEHUNG ZUM GESETZ, EIN SINGULARITÄTSGESETZ, DAS SICH, OHNE DIES DOCH JEMALS ZU KÖNNEN, MIT DEM ALLGEMEINEN ODER UNIVERSALEN WESEN DES GESETZES IN BEZIEHUNG SETZEN MUß. 39–40)

Kafkův text pojmenovává konflikt nesetkání zákona a singularity, tento paradox nebo tuto hádanku (énigme) onoho bytí před zákonem:

HÁDANKA BYTÍ PŘED ZÁKONEM (RÄTSEL DES VOR-DEM-GESETZ-SEINS)

Podle Derridy nelze problém Kafkova textu redukovat na literaturu.

A nelze obejít singularitu idiomu, který ve francouzštině, němčině nebo angličtině znamená vskutku objevit se před zákonem a předstoupit před soudce, před strážce zákona a svědčit nebo být souzen (être jugé). V Kafkově textu je Vor dem Gesetz titulem vyprávění. To je čtvrtý z našich axiomatických předpokladů a je nutno ho k našemu seznamu připojit. Tedy máme AXIOM 4. Zajímá nás především topologie titulu. V incipitu Před zákonem stojí strážce vchodu jde spíše o homonymum než synonymum s titulem, nejde už o tutéž referenci ani hodnotu. Zajisté patří titul k literárnímu titulu, ale to mu nebrání v autoritě zákona.

Čtení prózy Vor dem Gesetz má pro mě dvě destinace, říká Derrida. Jednak nás přivede k Lyotardovi, o němž nevíme, zda ho správně posuzujeme, jednak k jeho textu AU JUSTE z „Pragmatiky židovství“, kde staví jako problém ono „bud'te

spravedliví“, kdy je třeba se pokaždé znovu rozhodovat, co to znamená. A právě to Derridu při čtení Kafkovy prózy bude nejvíc zajímat. Odvolává se na Kanta, na jeho známou druhou formulaci kategorického imperativu“... handle so, als ob die Maxime deiner Handlung durch deinen Willen zum allgemeinen Naturgesetze werden sollte“. Sub specie tohoto als ob četl Derrida Kanta. A četl ho, jak píše, ve zcela zvláštním prostoru výšky a povznesenosti. Je to podle Derridy prostor, kdy je těžko říci, zda Kafkovo vyprávění přináší mocnou filosofickou elipsu nebo zda čistý praktický rozum v sobě uchovává něco z fantastiky nebo narativní fikce.

Zákon získává autoritu tím, že je bez dějin, bez geneze, jak připomíná Kant. Také Lyotard vidí v dějinách jen něco, co je pouze das „Zu-Tuende“ (l' à-faire) der Zukunft, čemuž je blízký Levinas i Heidegger. Vnější okolnosti mohou vyznačit způsoby zjevení zákona, ale to má charakter pouhých přídatných událostí. Autorita zákona je nevoditelná. Kafkovo vyprávění ukazuje, jak je marné se chtít zákonu přiblížit, učinit ho přítomným, vstoupit do něho, zničnit ho. Právě to, co je v zákonu neviditelné a skryté, to je zákon sám.

TOTO MLČENÍ A TATO DISKONTINUITA KONSTITUJÍ FENOMÉN ZÁKONA. SE ZÁKONEM, ONÍM, KTERÝ ŘÍKÁ „SMÍŠ“ A „NESMÍŠ“, VSTOUPIT VE VZTAH, VYBÍZÍ NECHAT SE SOUČASNĚ DĚJINAMI TĚCHTO NE-DĚJIN FASCINOVAT, PROVOKOVAT, APOSTROFOVAT. TO ZNAMENÁ NECHAT SE POKOUŠET NEMOŽNÝM: TEORIÍ O PŮVODU ZÁKONA A TÍM O JEHO NE-PŮVODU, NAPŘÍKLAD MORÁLNÍHO ZÁKONA.

(DIESES SCHWEIGEN UND DIESE DISKONTINUITÄT KONSTITUIREN DAS PHÄNOMEN DES GESETZES. MIT DEM GESETZ, DEMJENIGEN, DAS SAGT „DU SOLLST“ UND „DU SOLLST NICHT“, IN BEZIEHUNG ZU TRETEN, HEIßT ZUGLEICH SICH VON DER GESCHICHTE DIESER NICHT-GESCHICHTE FASZINIEREN, PROVOZIEREN, ANSPRECHEN (apostrophen) ZU LASSEN. DAS BEDEUTET, SICH VOM UNMÖGLICHEN VERSUCHEN ZU LASSEN: EINE THEORIE VOM URSPRUNG DES GESETZES UND SOMIT VON SEINEM NICHT-URSPRUNG, ZUM BEISPIEL DES MORALISCHEN GESETZES (de la loi morale). 49)

A nyní přechází Derrida k Freudovi, a to k jeho ALS OB:

TUŠENÍ MI JEŠTĚ ŘÍKÁ, JAKO BYCH TO UŽ VĚDĚL /PROLOŽENO J. DERRIDOU/ — NEVÍM ALE VŮBEC NIC —, ŽE CO NEJDŘÍVE ODKRYJI PRAMEN MORÁLKY.

(EINE AHNUNG SAGT MIR NOCH, ALS OB ICH ES SCHON WÜßTE /HERVORHEBUNG VON JACQUES DERRIDA/ — ICH WEIß ABER GAR NICHTS —, DAß ICH NÄCHSTENS DIE QUELLE DER MORAL AUFDECKEN WERDE. “(Z dopisu z r. 1897.) 49)

Derrida akcentuje více než typický freudovský výklad vzniku morálky z pozdvíhnutí se od země a pohlaví vzhůru k nebi samotný fakt nalézt pro zákon nějakou genezi, princip vysvětlení něčeho, co se chová jako absolutně autonomní.

Mluví přímo o netrpělivosti zákona, který chce odhodit všecku vnějškovost a podmíněnost:

ZÁKON JE VŮČI SVÝM VLASTNÍM DĚJINÁM NETRPĚLIVÝ, ZASAHUJE JAKO PŘÍKAZ, KTERÝ SE VYNOŘUJE ABSOLUTNĚ, ODTRŽEN A UVOLNĚN OD KAŽDÉHO PŮVODU. OBJEVUJE SE JAKO TO, CO SE NEOBJEVUJE JAKO TAKOVÉ V PRŮBĚHU DĚJIN. V ŽÁDNÉM PŘÍPADĚ SE NEDÁ KONSTITUOVAT NĚJAKÝMI DĚJINAMI, KTERÉ BY ODPOVÍDALY VYPRÁVĚNÍM.

(DAS GESETZ IST SEINER EIGENEN GESCHICHTE GEGENÜBER UNDULDSAM, ES GREIFT EIN WIE EINE ANORDNUNG, DIE ABSOLUT AUFTAUCHT, ABGELÖST UND LOSGELÖST VON JEDER HERKUNFT. ES ERSCHEINT ALS DAS, WAS NICHT ALS SOLCHES IM VERLAUF EINER GESCHICHTE ERSCHEINT. JEDENFALLS LÄBET ES SICH NICHT DURCH IRGEND EINE GESCHICHTE KONSTITUIREN, DIE ERZÄHLUNGEN (à la récit) STATTGÄBE. 52)

Muž z venkova se chce v Kafkově textu k zákonu dostat, uvidět ho, dotknout se ho, vstoupit do něho, protože asi neví, že zákon není k uvidění ani k dotknutí, nýbrž že musí být dešifrován. Derrida chce osvětlit zástupnou roli otcovraždy: ani jeden ze dvou synů nemohl zaujmout po otcově smrti jeho místo. Vražda dokonce vedla k tomu, že otec jako mrtvý vykonával ještě větší moc. S hrůzou se objevuje nyní něha. Morálka se zrodila z neúčinnosti zločinu. Otec není zabit, zákaz otcovraždy má však velkou moc. Zůstává událost bez události:

VŠE SE DĚJE TAK, JAKO BY... VINA PŘITOM NEBYLA MĚNĚ UČINNÁ A BOLESTNÁ...

(ALLES EREIGNET SICH, ALS OB... DIE SCHULD IST DABEI NICHT WENIGER WIRKSAM UND SCHMERZHAFT... 58)

Vzniká zvláštní mytický fakt, kdy na reálnou událost je možno věřit i nevěřit.

NIC NOVÉHO SE NEDĚJE, A PŘESTO TOTO NIC ZNOVU JAKO KDYBY INAUGUROVALO ZÁKON, OBA ZAKLÁDAJÍCÍ ZÁKAZY TOTEMISMU, VRAŽDU A INCEST.

(NICHTS NEUES GESCHIEHT, UND DENNOCH SOLL DIESES NICHTS AN NEUEM DAS GESETZ INAUGURIERT HABEN, DIE BEIDEN GRUNDLEGENDEN VERBOTE DES TOTEMISMUS, MORD UND INZEST. 59)

Derrida se vrací ke Kafkově textu. Osvětluje zvláštní antagonismus obou jeho postav: ani jedna není v přítomnosti zákona.

OBĚ SAMOSTATNÉ POSTAVY VYPRÁVĚNÍ JSOU SLEPÉ A ODDĚLENÉ, ODDĚLENÉ OD SEBE A ODDĚLENÉ OD ZÁKONA. TO JE MODA-

LITA TOHOTO VZTAHU, TÉTO RELACE, TOHOTO VYPRÁVĚNÍ: SLEPOTA A ODLOUČENÍ.

(DIE BEIDEN EINZIGEN PERSONEN DER ERZÄHLUNG SIND BLIND UND GETRENNT, VONEINANDER GETRENNT UND GETRENNT VOM GESETZ. DIES IST DIE MODALITÄT DIESER BEZIEHUNG, DIESER *relatio*, DIESER ERZÄHLUNG: BLINDHEIT UND TRENNUNG (*sans-rapport*). 64)

Rozhodnutí zvláštního ne-rozhodnutí dává trvat vyprávění. Je tady v akci spojenost časů:

VŠECKO JE OTÁZKOU ČASU, A TO ZNAMENÁ ČASU VYPRÁVĚNÍ, ALE ČAS SÁM SE VYJEVUJE JEN DÍKY TOMUTO ODLOŽENÍ PREZENTACE, DÍKY ZÁKONU PRŮTAHU A ZÁKONU PŘEDSKOKU, PODLE TÉTO ANACHRONIE PODÁVÁNÍ ZPRÁVY.

(ALLES IST EINE FRAGE DER ZEIT, UND DAS HEIßT DER ZEIT DER ERZÄHLUNG, ABER DIE ZEIT SELBST ERSCHEINT NUR DANK DIESER VERTAGUNG DER PRÄSENTATION, DANK DEM GESETZ DER VERZÖGERUNG UND DEM VORSPRUNG DES GESETZES, GEMÄß DIESER ANACHRONIE DER *relatio*. 65)

Derrida tu identifikuje *d i f f é r a n c e* : přítomný zákaz je *différence*:

PŘÍTOMNÝ ZÁKAZ ZÁKONA NENÍ TEDY ŽÁDNÝ ZÁKAZ VE SMYSLU IMPERATIVNÍHO DONUCENÍ, JE TO *D I F F É R E N C E*.

(DAS GEGENWÄRTIGE VERBOT (*interdiction*) DES GESETZES IST ALSO KEIN VERBOT IM SINNE DES IMPRATIVISTISCHEN ZWANGES, ES IST EINE *D I F F É R A N C E*. 65)

Zákaz vyrůstá jaksí z podstaty věci. Je otevřeno:

BRÁNA, TAK JE TO UPŘESNĚNO, STOJÍ VŽDYCKY OTEVŘENA. VYZNAČUJE HRANICI, ANIŽ JE SAMA PŘEKÁŽKOU NEBO UZÁVĚROU.

(DAS TOR, SO WIRD PRÄZISIERT, STEHT IMMER OFFEN. ES MARKIERT DIE GRENZE, OHNE SELBST EIN HINDERNIS ODER EIN ABSCHLUß (*clôture*) ZU SEIN. 65)

Moc této hranice je bez konce:

JEJÍ MOC JE *DIFERANCE*, NEUZAVŘITELNÁ *DIFERANCE*, PROTOŽE TRVÁ DNY, „ROKY“ A POSLÉZE AŽ DO MUŽOVA KONCE. *DIFERANCE* AŽ K SMRTI, NA SMRT, BEZ KONCE, PROTOŽE S KONEČNOU PLATNOSTÍ. DISKURS ZÁKONA, KTERÝ JE REPREZENTOVANÝ STRÁŽCEM, NEŘÍKÁ „NE“, NÝBRŽ „JEŠTĚ NE“, NA NEURČITOU DOBU.

(IHRE MACHT IST DIE *DIFFÉRENCE*, EINE UNABSCHLIEßBARE *DIFFÉRENCE*, DA SIE TAGE, „JAHRE“ UND SCHLIEßLICH BIS ZUM ENDE

DES MANNES DAUERT. EINE *DIFFÉRENCE* BIS ZUM TOD, AUF DEN TOD, OHNE ENDE, WEIL ENDGÜLTIG. DER DISKURS DES GESETZES, DEN DER WÄCHTER REPRÄSENTIERT, SAGT NICHT „NEIN“, SONDERN „NOCH NICHT“, AUF UNBESTIMMTE ZEIT. 68)

A nyní vysloví Derrida také to podstatné o DIFERĀNCI samé:

PŮVOD *DIFERĀNCE* JE TO, ŽE SE *NESMÍ* A NEMŮŽE ČLOVĚK PŘIBLÍŽIT, PREZENTOVAT, REPREZENTOVAT A ŽE PŘEDEVŠÍM *NESMÍ* A NEMŮŽE VNIKNOUT.

(DER URSPRUNG DER *DIFFÉRENCE* IST DAS, DEM MAN SICH *NICHT* NÄHERN, DAS MAN SICH *NICHT* PRÄSENTIEREN, SICH *NICHT* REPRÄSENTIEREN UND IN DAS MAN VOR ALLEM *NICHT* EINDRINGEN *DARF* UND KANN. 68)

Jen na bázi DIFÉRĀNCE lze pochopit samotný zákon:

TRVÁ ZÁKON, ZÁKON, KTERÝ *JE NE ZDE*, KTERÝ *ALE TRVÁ*. SOUZENÍ SE NEDĚJE.

(ES GIBT GESETZ, EIN GESETZ, DAS *NICHT DA IST*, DAS *ES ABER GIBT*. DAS URTEILEN (JUGEMENT) GESCHIEHT NICHT. 69)

A nelze mluvit o podstatě zákona, protože ten nemá žádnou podstatu:

VYMYKÁ SE ONÉ PODSTATĚ BYTÍ, KTERÁ BY BYLA PRÉZENTNOSTÍ. JEHO „PRAVDA“ JE ONA NE-PRAVDA, O NÍŽ HEIDEGGER ŘÍKÁ, ŽE JE PRAVDOU PRAVDY.

(ES ENTZIEHT SICH JENEM WESEN DES SEINS, DAS DIE PRÄSENS WÄRE. SEINE „WAHRHEIT“ IST JENE UN-WAHRHEIT, VON DER HEIDEGGER SAGT, DAß SIE DIE WAHRHEIT DER WAHRHEIT IST. 70)

Podle Maurice Blanchota je si možno představit zákon ve formě ženské siluety: ani muž, ani žena, ale ženská silueta. Ale nevíme, co zákon je ani kdo je. V Kafkově próze, již se zabýváme, je základní scénografií celého vyprávění *drama stání/sezení*. Na počátku příběhu stojí strážce a muž vzpřímeně, jeden proti druhému. Na konci textu, při konci muže, při konci jeho života je strážce daleko větší než jeho partner v rozhovoru. Do textu vstupuje role velikostí v blízkosti zákona, který však mlčí:

ZÁKON MLČÍ, A NIC SE NÁM O NĚM NEŘÍKÁ.

(DAS GESETZ SCHWEIGT, UND ES WIRD UNS NICHTS VON IHM GESAGT. 73)

Záblesk světla, který vystoupí ze dveří, je náboženský motiv Písma, jde o analogii s židovským zákonem. Bylo by lákavé jít za hranice četby a rekonstruo-

vat toto vyprávění bez vyprávění v dimenzi Kritiky praktického rozumu nebo spisu Totem a tabu. Ale tudy Derrida dál nepůjde. Smysl textu Vor dem Gesetz je uzavřen jako zákon. Derrida vyznačuje vztah Kafkova textu k zákonu. A vrací se ke své otázce: kde stojí Lyotard? Nachází se na místě hlídače? Nebo na místě muže z venkova? Nebo na místě zákona? Analýza Kafkova textu se uzavírá. Ještě se Derrida stočí k literárnosti textu a srovnává v základním obryse prózu Vor dem Gesetz s Kafkovým Procesem. Co tvoří odlišnost Procesu? Ani obsah, ani forma. Jde o pohyby rámování (cadrage) a referenciality.

Mohutná elipsa Kafkova textu nenáleží úplně literatuře. Místo tohoto textu nemůže být jednoduše uvnitř literatury (innerhalb).

Ale literatura nutně překračuje sebe samu. Literatura by nebyla literaturou, kdyby byla jen sama sebou. Také toto patří k elipse prózy Vor dem Gesetz. Dílo, opus nenáleží k žádnému poli, nýbrž je transformátorem pole (il est transformateur du champ).

Derrida považuje pojem literatury za temný. Temný je také osud „strážců“, kritiků, příslušníků univerzit, teoretiků, spisovatelů a filosofů. Všichni kladou naivní otázky o zvláštním a obecném, žádný z nich nedostává odpověď, kterou by d i f f é r a n c e vždy zase znovu nevedla do chodu (kein Gesetz mehr und keine Literatur mehr, plus de loi et plus de littérature). Sebeidentita není nikdy zajištěna, nikdy není uklidňující (beruhigend). Do hry vstupují němé síly. Literatura se nachází na hranici obou linií, která odděluje zákon od toho, co je vně zákona, která dělí das Vor-dem-Gesetzsein. Literatura je „před zákonem“ i „dříve než zákon“.

Odvážil jsem se — říká Derrida — glos, které interpretaci zmnohonásobují. Staví se otázky, jsou opuštěna běžná rozluštění, zůstávají stát hádanky. Ale všechno to i s Pavlovou sedmou epištolou Římanům jsou jen momenty P r o c e s u . Ten by měl všechno, co bylo až dosud řečeno, ponořit do hlubin, do propasti, všechno kromě Lyotardova jména. Ale možná do té propasti klesáme i textem Vor dem Gesetz. Je však nutno uvědomit si významy zejména deváté kapitoly Procesu (Im Dom). Jde tu o mohutnou talmudistickou exegezi k tématu Vor dem Gesetz mezi knězem a K. , kdy oba mění před zákonem své místo.

Derrida ukončuje svou dekonstruující interpretaci jednoho kafkovského problému glosou k jedné myšlence z Janouchova díla Hovory s Kafkou. Kafka tu říká, že nemá nic definitivního. A dodává: DEFINITIV IST NUR DAS LEID. Derrida se ptá, proč právě LEID je přičtena definitivnost. Nepochybně i proto, aby bylo možno říci také slovo: rozhodující, decizivní.

V našem malém závěru bychom chtěli poněkud omluvit, že k Derridově interpretaci nepřidáváme žádný vlastní detailnější interpretační dovětek. Je to hlavně proto, že Derrida vyslovuje už samu složitost interpretací Kafky natolik pregnantně, že bychom spíše mohli už jen rekapitulovat, co bylo řečeno v dosavadní modelaci problému.

DERRIDAS VERVIELFACHTE INTERPRETATION DER KAFKASCHEN VERWÜNSCHUNG

In diesem Aufsatz rekonstruiert man die Bewegung der Reflexion Derridas in der Nähe vom Phänomen Kafka. Derrida macht bisherige kafkaschen Interpretationen unsicher dadurch, daß gerade eine „Versunkenheit“ des Gesetzwesens ins Absolute als etwas nicht Relativisierendes begriffen werden soll. Die Dunkelheit eines Gerichtes soll eine lichterhelle Geltung des Gerichtes, des Gebots, der Entscheidung unterstreichen. Wenn Jean F. Lyotard auf die Szene eingeführt wird, dann geht es hier auch — aber nicht nur — um einen Zufall, um einen intellektuellen Humor. Der ganze Text wurde zur Ehre Lyotards vorgetragen. Der problemvolle Lyotard soll hier auch eine weitere Rolle spielen: in der Reflexion Derridas ein geheimnisvolles Wesen der Literatur akzentuieren.